

УДК 378.1 (477)

МИКОЛА КУДРЯ

Бориспільський інститут муніципального менеджменту при МАУП

КОНЦЕПЦІЯ МОДЕЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО КОДЕКСУ ДЛЯ ДЕРЖАВ-УЧАСНИКІВ СНД

Розглядається концептуальна модель Освітнього кодексу для держав-учасників СНД, яка є базовою для формування загального освітнього простору на теренах колишнього Радянського Союзу. Висвітлюються основні принципи і поняття; розкриваються цілі, задачі та завдання, положення і механізми для забезпечення єдиного освітнього простору країн СНД.

***Ключові слова:** модель, освітній кодекс, концепція, принципи, Співдружність Незалежних Держав, єдиний освітній простір.*

Актуальність теми дослідження пов'язана із великомасштабною структурною реформою та модернізацією освіти, що має метою побудову загального європейського освітнього й дослідницького простору. У системах освіти країн СНД відбуваються складні процеси, що містять у собі конвергентні й дивергентні тенденції. У Лісабонській конвенції говориться: „Кожна Сторона представляє адекватну інформацію з будь-якого навчального закладу, що становить її систему вищої освіти, і по будь-якій програмі, здійснюваній цими закладами, з метою надання повноважним органам інших Сторін можливості впевнитися, чи дає якість кваліфікацій, виданих цими закладами, підставу для визнання в країні, де робиться запит про визнання”.

Формування загального освітнього простору не може ігнорувати фактори, які ведуть до “розбіжності” освітніх систем. Для забезпечення балансу між національними особливостями й міжнаціональною спільністю в системах освіти необхідно подолати, з одного боку, небезпеку уніфікації освітніх систем, з іншого боку – небезпеку їх замкнутості, вузьконаціонального характеру.

Метою статті є осмислення трансформаційних процесів, які відбуваються в системі освіти країн СНД. Для її реалізації необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: дослідити умови формування єдиного освітнього простору країн СНД; проаналізувати його основні принципи; визначити характерні риси, мету й завдання, призначення, основні поняття Модельного Освітнього кодексу для держав – учасників СНД; сформулювати основні завдання держав – учасників СНД у сфері освіти.

Прийняття погодженого макета освітнього стандарту вищої освіти країн СНД повинне сприяти розвитку багатобічного співробітництва в сфері вищої освіти, зближенню систем освіти, бути основою для досягнення кооперації в сфері забезпечення якості вищої освіти, сприяти розширенню мобільності студентів і викладачів вузів.

17 січня 1997 р. рішенням Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД) затверджена Концепція формування єдиного (загального) освітнього простору СНД

(далі – Концепція), підписана Угода про співробітництво по формуванню єдиного (загального) освітнього простору СНД і в якості додатка до нього прийняте Положення про Раду по співробітництву в галузі освіти держав – учасників СНД [1].

СНД була заснована главами БРСР, РРФСР і УРСР шляхом підписання 8 грудня 1991 року у Віскулях під Брестом (резиденція уряду Білорусі) «Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав» (відомої в ЗМІ як Біловезька угода). У документі, що складався із Преамбули й 14 статей, констатувалося, що СРСР припиняє своє існування як суб'єкт міжнародного права і геополітичної реальності. Однак, ґрунтуючись на історичній спільності народів, зв'язках між ними, враховуючи обопільні умови, прагнення до демократичної правової держави, намір розбудувувати свої відносини на основі взаємного визнання й поваги державного суверенітету, сторони домовилися про створення Співдружності Незалежних Держав. Згідно з діючим Статутом Співдружності Незалежних Держав, державами-засновниками організації є ті держави, які до моменту прийняття Статуту підписали й ратифікували Угоду про створення СНД від 8 грудня 1991 року і Протокол до цієї Угоди від 21 грудня 1991 року. Державами-Членами Співдружності є ті держави-засновники, які прийняли на себе зобов'язання, що випливають зі Статуту, протягом 1 року після його прийняття Радою глав держав. Основними цілями організації є: співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній, культурній й інших областях; всебічний розвиток держав-членів у рамках загального економічного простору, міждержавної кооперації й інтеграції; забезпечення прав і свобод людини; співробітництво в забезпеченні міжнародного миру й безпеки, досягнення загального й повного роззброєння; взаємна правова допомога; мирне вирішення спорів і конфліктів між державами організації. До складу МПА (Міжпарламентської Асамблеї) входять члени парламентів країн-членів СНД — Росії, Білорусії, Казахстану, Киргизії, Таджикистану, Вірменії (з 1995), Азербайджану, Молдови, Грузії (з 1997), України (з 1999). СНД не відбулася як союзна держава. Де-факто так званий «інститут СНД» представляє із себе не більш ніж групу договорів про переважно двостороннє співробітництво по різних напрямках між Російською Федерацією і деякими колишніми республіками СРСР [4].

Ці документи стали першими нормативними актами, що забезпечують початок робіт з формування єдиного (загального) освітнього простору держав – учасників СНД, практична реалізація яких припускає розробку ряду модельних законодавчих актів, що регулюють відносини в сфері освіти.

Постановою Ради Міжпарламентської Асамблеї держав – учасників СНД від 17 жовтня 1998 р. N 45 була створена робоча група по підготовці модельного Освітнього кодексу для держав – учасників СНД, в основу розробки якого покладені модельні закони "Про освіту", прийняті Міжпарламентським Комітетом (постанова від 11 жовтня 1997 року N 4-11) і Міжпарламентською Асамблеєю (постанова від 3 квітня 1999 року N 13-8). Враховуючи, що розробка й прийняття державами-учасниками СНД широкого спектру законів у сфері освіти, а також національних доктрин освіти або інших стратегічних документів потребуватимуть тривалого часу, Постійна комісія Міжпарламентської Асамблеї по культурі, науці, освіті й інформації погодилася із пропозицією робочої групи про доцільність першочергової розробки Концепції модельного Освітнього кодексу для держав-учасників СНД.

Концепція модельного Освітнього кодексу є базою для скоординованої й погодженої розробки як національних, так і міжнародних законів і нормативних документів у галузі освіти держав – учасників СНД, включаючи підготовку й прийняття модельного Освітнього кодексу для Співдружності Незалежних Держав [1,2].

Основні принципи. Модельний Освітній кодекс для держав – учасників СНД є міжнародним правовим актом. Він повинен відповідати принципам і вимогам загальних норм міжнародного права, а також принципам, детермінованими економічною, соціально-культурною ситуаціями й сучасною освітньою практикою.

При розробці модельного Освітнього кодексу для держав – учасників СНД у його основу були покладені наступні принципи: державний суверенітет, рівноправність держав учасників СНД, дотримання прав людини, повага міжнародних зобов'язань; облік сучасного стану систем

освіти держав – учасників СНД і пріоритетних напрямків їх розвитку; врахування історичного досвіду розвитку систем освіти держав – учасників СНД, а також міжнародного досвіду в цій сфері; неприпустимість дискримінації у сфері освіти з будь-яких причин, включаючи національність, стать, мову і т.д.; ідентичність міждержавного компонента державних стандартів; ідентичність кваліфікаційних вимог по основним (базовим) і новим спеціальностям; ідентичність державної політики в сфері освіти держав – учасників СНД; ідентичність усіх рівнів освіти, тривалості навчання на кожному рівні, типів освітніх установ; ідентичність форм одержання освіти; ідентичність документів про освіту, нормативної бази й механізму встановлення еквівалентності й взаємного визнання документів державного зразка про освіту, наукові ступені й вчені звання [3].

Мета й завдання. Головною метою модельного Освітнього кодексу є використання потенціалу держав – учасників СНД для задоволення потреб громадян в освіті, сприяння формуванню єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД.

Основне призначення модельного Освітнього кодексу: гармонізація національних законів і нормативних актів у галузі освіти з метою формування єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД; сприяння інтеграції систем освіти держав-учасників СНД; регулювання питань, що стосуються відносин у галузі освіти, які повинні однаково вирішуватися всіма державами-учасниками СНД; сприяння розробці національних освітніх кодексів держав – учасників СНД; узгодження підходів до державних освітніх стандартів усіх рівнів і вимог до підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів.

Для досягнення поставленої мети необхідне розв'язання наступних основних завдань: розробка єдиних (загальних) принципів державної політики в галузі освіти, визначення цілей, завдань і пріоритетів розвитку освіти держав-учасників СНД; запровадження узгоджених рівнів освіти, тривалості навчання на них і основних типів освітніх установ з урахуванням особливостей національних систем освіти; встановлення єдиних (загальних) основних положень у законодавстві в галузі освіти, що забезпечують академічну й професійну мобільність громадян держав-учасників СНД; визначення загальних положень правового статусу освітніх установ, учнів, студентів і працівників освіти; вироблення механізму встановлення еквівалентності та взаємного визнання документів про освіту державного зразка, наукових ступенів і вчених звань; забезпечення мобільності й вільного доступу молоді держав-учасників СНД до освітніх установ у кожній із країн Співдружності; узгодження порядку ліцензування, атестації й акредитації навчальних закладів держав-учасників СНД; учбово-методичне забезпечення єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД; створення системи інформаційного забезпечення єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД; наукове забезпечення єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД.

Як наслідок досягнення поставлених цілей і розв'язання сформульованих завдань забезпечать: формування єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД; гармонізацію законодавчої й нормативної бази в галузі освіти держав-учасників СНД; задоволення особистих запитів громадян у галузі освіти, професійну мобільність усіх громадян держав-учасників СНД, що входять у єдиний (загальний) освітній простір і доступ їх у навчальні заклади інших держав на рівних умовах; підвищення якості освіти на всіх його рівнях і у всіх типах навчальних закладів держав-учасників СНД; координацію наукових досліджень найбільш актуальних проблем освіти; удосконалення освітньої статистики на базі єдиних порівняльних показників і індикаторів розвитку освіти, розроблених з урахуванням як національних інтересів, так і вимог ЮНЕСКО за подання інформації про стан національних систем освіти держав-учасників СНД; збереження й подальший розвиток історично сформованої духовної спільності народів держав-учасників СНД, створення умов і можливостей для формування культури міжнаціонального спілкування.

Основні поняття й визначення. Модельний Освітній кодекс – законодавчий акт, що містить у систематичному викладі норми права, що стосуються галузі освіти, що і є єдиним (загальним) для держав – учасників СНД (носить рекомендаційний характер). Основними способами систематизації законодавства є інкорпорація й

кодифікація. Інкорпорація – це спосіб систематизації наявних правових нормативних актів у галузі освіти без зміни змісту норм, що полягають у них, права (наприклад, розташування в тому або іншому порядку: хронологічному, алфавітному, по окремих галузях права). Кодифікація – спосіб систематизації законодавства в галузі освіти, при якому робота не обмежується зовнішньою обробкою наявних правових нормативних актів, їх розташуванням у певному порядку, але й переглядаються заново всі наявні в області освітнього права норми, заповнюються пробіли в законодавстві, усуваються наявні розбіжності й протиріччя між окремими нормами. У результаті кодифікації створюється кодекс, який являє собою новий законодавчий акт, що заміняє закони, що діяли раніше, і інші правові акти, що регулюють теж коло відносин. Освітній кодекс являє собою єдине ціле, характеризується внутрішньою єдністю й своєю особливою системою.

Джерелами для розробки модельного Освітнього кодексу для держав – учасників СНД є: національні законодавчі й нормативні акти в галузі освіти; договори, угоди, конвенції й інші правові акти, укладені між державами – учасниками СНД у рамках регіональних або міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО й ін.), а також між державами – учасниками СНД і іншими державами, що не входять в ці організації.

Єдиний (загальний) освітній простір Співдружності Незалежних Держав – це простір, який характеризується спільністю принципів державної політики в сфері освіти, погодженістю державних освітніх стандартів, програм, рівнів освіти, нормативних строків навчання на кожному рівні, положень і вимог по підготовці й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів, рівними можливостями й вільною реалізацією прав громадян на одержання освіти в державній освітній установі на території будь-якої держави – учасника СНД. Єдиний (загальний) освітній простір держав – учасників СНД – це складова частина духовного, культурного простору, що базується на історичній спільності людей і спрямована на реалізацію їх загальних історичних цілей. Освіта – процес виховання й навчання в інтересах особистості, суспільства, держави, орієнтований на збереження, удосконалювання й передачу знань, передачу культурних цінностей новим поколінням з метою забезпечення стійкого соціально-економічного й духовного розвитку країни, постійного вдосконалювання морального, інтелектуального, естетичного й фізичного стану особистості й суспільства. Право на освіту є одним з основних і невід'ємних конституційних прав громадян держав – учасників СНД. Освіта здійснюється відповідно до законодавства держав – учасників СНД і норм міжнародного права.

Державна політика в галузі освіти – направляюча й регулююча діяльність держави в галузі освіти, здійснювана з метою ефективного використання можливостей освіти для досягнення цілком певних стратегічних цілей і розв'язання завдань загальнодержавного або глобального значення. Вона реалізується за допомогою законів, державних освітніх стандартів і програм, урядових постанов, міжнародних програм і договорів та інших актів, а також шляхом залучення громадських організацій і рухів, широкої громадськості для її підтримки наявними в їхньому розпорядженні засобами.

Держави-учасники, що підписали Угоду про співробітництво з формування єдиного (загального) освітнього простору Співдружності Незалежних Держав (Москва, 17 січня 1997 р.), реалізують освітні програми, які підрозділяються на загальноосвітні й професійні.

Основними цілями освіти є: повноцінна підготовка підростаючого покоління до життя й праці; формування в нього високих громадянських якостей, працьовитості, поваги до закону, прав і свобод людини, любові до Батьківщини, родини, дбайливого відношення до природи; нагромадження, збереження, збільшення й передача знань для забезпечення сталого розвитку економіки, соціальної сфери, культури, духовності суспільства, науки, технологій як у рамках однієї держави – учасника СНД, так і в рамках Співдружності в цілому; збільшення внеску в міжнародне взаєморозуміння й співробітництво, у торжество соціальної справедливості, прав і основних свобод людини; викорінювання забобонів, оман, нерівності, що перешкоджають проведенню взаємопогоджуваної державної політики, що гарантує справедливість відносин між народами й гармонійність у відносинах між людиною й суспільством, людиною й природою, людиною й державою; виховання патріотів своїх країн,

громадян правової, демократичної, соціальної держави, що поважають права й свободи особи, що володіють високою моральністю, що проявляють національну й релігійну терпимість, поважне відношення до мов, традицій і культур інших народів; різносторонній й своєчасний розвиток дітей і молоді, їх творчих здібностей, формування навичок самоосвіти, самореалізації особистості; формування в дітей і молоді цілісного світорозуміння й сучасного наукового світогляду, прищеплювання їм культури міжетнічних відносин; стимулювання потреби й прагнення громадян до вдосконалювання своєї освіти протягом усього життя.

Основними завданнями освіти є: систематичне відновлення всіх аспектів освіти, що відображає зміни в сфері культури, економіки, науки, техніки і технологій; забезпечення доступності й безперервності освіти протягом усього життя людини; формування різноманіття типів і видів освітніх установ і варіативність освітніх програм, що забезпечують індивідуалізацію освіти, особистісно-орієнтоване навчання й виховання; забезпечення наступності рівнів і ступенів освіти; створення програм, що реалізують інформаційні технології в освіті й розвитку дистанційного навчання; забезпечення академічної мобільності студентів та викладачів; виховання здорового способу життя людей, розвиток дитячого і юнацького спорту; забезпечення якості на всіх його рівнях і у всіх типах навчальних закладів [5].

Основні завдання держав – учасників СНД у сфері освіти. Освіта є сферою відповідальності й інтересів держави і її інститутів. Держава в галузі освіти зобов'язана забезпечити: реалізацію конституційного права й рівні можливості громадян на одержання безкоштовної освіти високої якості; формування й розвиток єдиного (загального) освітнього простору держав – учасників СНД; формування в суспільній свідомості відношення до освіти як до вищої цінності громадянина, суспільства й держави; умови для повноцінного й відповідального навчання й виховання дітей у родині, освітніх установах усіх форм, типів і видів; виховання молодого покоління в дусі високої моральності і поваги до закону; створення соціально-економічних умов для пріоритетного розвитку системи освіти; розширення доступу громадян держави до вищої освіти, недопущення скорочення числа студентів, що навчаються за рахунок засобів держбюджету; нормативне фінансування освітніх установ, при цьому на відповідні цілі не може бути виділене менш 7 % від ВВП; стимулювання недержавних інвестицій у систему освіти, у тому числі шляхом надання податкових і митних пільг для юридичних і фізичних осіб у рамках їх участі в розвитку освітніх установ; залучення роботодавців і інших замовників, фахівців до соціального партнерства й організації професійної освіти з метою задоволення потреб ринку праці; прийняття Конвенції про визнання й еквівалентності документів державного зразка про освіту, наукових ступенів й вчених звань держав – учасників СНД; доступ студентів та викладачів освітньої установи до інформаційно-дидактичних програм, технологій, мереж і баз даних, методичної, навчальної і наукової літератур; створення й реалізацію умов для одержання загальної та професійної освіти дітьми-сиротами, дітьми, що залишилися без піклування батьків, дітьми-інвалідами і дітьми з малозабезпечених родин та інших категорій, визначених законодавством; розвиток вищих навчальних закладів як центрів освіти, культури, науки і нових технологій, розвиток педагогічної та психологічної науки, державну підтримку суспільних наукових об'єднань у рамках загального освітнього простору держав – учасників СНД; інтеграцію освіти, науки й виробництва, включаючи інтеграцію наукових досліджень із освітнім процесом, наукових організацій з освітніми установами, науки й освіти з виробництвом; інтеграцію систем освіти держав – учасників СНД у світову освітню систему із збереженням їх національного досвіду й традицій; активний вихід на міжнародний ринок освітніх послуг, широка участь освітніх установ і педагогів в освітніх програмах міжнародних організацій і співтовариств.

Основні положення й механізми забезпечення єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД. Повинна бути єдина законодавча і нормативна база та механізми забезпечення академічної й професійної мобільності в державах-учасниках СНД. Вони формують єдині принципи державної політики в галузі освіти, єдині цілі освіти, основні завдання держав у галузі освіти, однакові вимоги до державних освітніх стандартів і програм,

підготовки й атестації наукових і науково-педагогічних кадрів, забезпечують ідентичність рівня освіти. На підставі модельного Закону про освіту і модельного Освітнього кодексу для держав-учасників СНД, а також на підставі Угоди про співробітництво по формуванню єдиного (загального) освітнього простору Співдружності Незалежних Держав повинна здійснюватися гармонізація законів і нормативних актів у галузі освіти держав-учасників СНД. На базі модельного Освітнього кодексу для Співдружності Незалежних Держав повинні бути розроблені національні освітні кодекси держав-учасників СНД. Ідентичність базової освіти визначається ідентичністю загальних вимог до змісту й рівня підготовки по загальних для конкретної спеціальності або для конкретного напрямку дисциплінам (міждержавний компонент), тобто без обліку дисциплін, що представляють національну специфіку, традиції, культуру (державний компонент).

У єдиному (загальному) освітньому просторі повинна діяти єдина система інформації, а також погоджена структура баз даних і знань; кожна держава-учасник СНД відповідає за обов'язкове надання інформації з погодженого переліку питань. Для створення єдиної системи й механізмів інформаційного обміну в єдиному (загальному) освітньому просторі держав-учасників СНД необхідно: розробити й прийняти Угоду про інформаційний обмін у сфері освіти держав-учасників СНД, включаючи нові інформаційні технології й технології дистанційного навчання; розробити рекомендації зі створення єдиної системи інформації в галузі освіти держав-учасників СНД; здійснити видання інформаційного бюлетеня про освіту і розвиток інтеграційних процесів у державах-учасниках СНД; створити міждержавний інформаційний центр з питань освіти в державах-учасниках СНД; створити центр освітньої статистики держав-учасників СНД; створити центр порівняльного аналізу систем освіти держав-учасників СНД.

Концепція модельного Освітнього кодексу для держав-учасників СНД є документом, який до прийняття самого модельного Освітнього кодексу повинен забезпечити гармонізацію національних законів і нормативних актів у галузі освіти з метою формування й розвитку єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД; академічну й професійну мобільність; визнання й еквівалентність документів державного зразка про освіту, наукові ступені та вчені звання; сприяння інтеграції систем освіти держав-учасників СНД. Концепція орієнтує держави Співдружності, що підписали Угоду про співробітництво по формуванню єдиного (загального) освітнього простору СНД, на проведення великого обсягу робіт по створенню на базі цієї Концепції єдиної законодавчої й нормативної бази, на розробку й реалізацію на практиці єдиної політики створення державних освітніх стандартів, єдиної нормативної бази й механізмів визнання й еквівалентності документів державного зразка про освіту, наукових ступенів та вчених звань. Концепція визначає процедуру проведення інкорпорації й кодифікації законодавчих і нормативних актів у сфері освіти держав-учасників СНД із метою розробки як національних освітніх кодексів, так і модельного Освітнього кодексу для держав-учасників СНД. Єдиний (загальний) освітній простір держав-учасників СНД – це велика моральна думка, яка здатна об'єднати людей і дати їм надію на майбутнє.

Створення єдиного (загального) освітнього простору держав-учасників СНД є гідною метою для високого інтелекту, різноманітних культурних традицій і багатой духовності народів країн, що становили донедавна єдину велику державу.

Список використаних джерел

1. Концепция модельного Образовательного кодекса для государств-участников СНГ. (Межпарламентская Ассамблея СНГ, комиссия по науке и образованию) // Постановление Совета Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ № 45 от 17 октября 1998 г.
2. Концептуальная модель и макет образовательного стандарта высшего образования стран СНГ // Решение X Конференции министров образования государств-участников СНГ от 5 апреля 2005 г.
3. Концептуальная модель и макет образовательного стандарта высшего образования стран СНГ. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – С. 17.

4. Содружество Независимых Государств (СНГ) // Википедия.
5. Пшенко К. А. Содружество Независимых Государств: формирование общего культурного и образовательного пространства. – Спб., 2009

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013

Кудря Н.

Бориспольский институт муниципального менеджмента при МАУП, Украина

КОНЦЕПЦИЯ МОДЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КОДЕКСА ДЛЯ ГОСУДАРСТВ-

УЧАСТНИКОВ СНГ

Рассматривается концептуальная модель Образовательного кодекса для государств-участников СНГ, которая является базовой для формирования общего образовательного пространства на территории прежнего Советского Союза. Освещаются основные принципы и понятия; раскрываются цели, задачи и задания, положения и механизмы для обеспечения единого образовательного пространства стран СНГ.

***Ключевые слова:** модель, образовательный кодекс, концепция, принципы, Содружество Независимых Государств, единое образовательное пространство.*

Kudria M.

Boryspil Municipal Institute of Management at the AIDP, Ukraine

CONCEPT OF MODEL EDUCATIONAL CODE FOR CIS COUNTRIES

The author considers the conceptual model of Educational codex for the CIS countries-members which is the basis for forming the common educational area on the former Soviet Union terrain. The main principles and concepts are revealed; objectives, tasks and problems, theses and mechanisms for providing the common educational area of the CIA countries are regarded.

***Key words:** model, educational code, conception, principles, Commonwealth of Independent States, common educational area.*